

Outi Putkonen

Mediatarinat JAKOON

NUORTEN
MEDIAKULTTUURIA
TALLENTAMASSA JA
TUKEMASSA

TEKNIIKAN MUSEO

Outi Putkonen

Mediatarinat JAKOON

NUORTEN MEDIAKULTTUURIA
TALLENTAMASSA JA TUKESSA

#toimintamalli
#mediakasvatus
#museot
#yleisotyo

TEKNIKAN MUSEO

Teksti © Outi Putkonen
Kuvat Tekniikan museo
Ulkoasu Inari Savola

ALKUSANAT

TÄMÄ TOIMINTAMALLI on syntynyt Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittaman *Mediatarinat jakoon!* -hankkeen työn tuloksena ja esittelee samannimisen *Mediatarinat jakoon!* -työpajarungon. Toimintamalli on tarkoitettu apuvälineeksi toimittaessa nuorten kanssa yhteisöpalvelujen ja sosiaalisen median maailmassa. Toimintamalli on suunnattu kaikille 13–15-vuotiaiden nuorten kanssa töitä tekeville kasvattajille: museoiden ja kirjastojen yleisötyöntekijöille, opettajille ja nuorisohjaajille. Lähtökohtina toimintamallissa ovat nuorten oma mediakulttuuri sekä mediakasvatuskynnyksen madaltaminen.

Työpajan kehittämistyössä tuli vastaan monia yllätyksiä, jotka olivat arvokkaita oppimiskokemuksia. Nämä kokemukset ovat vaikuttaneet toimintamallin syntyyn ja muotoon. Toimintamallin rakenne on kaksijakoinen. Se muodostuu asiatekstistä, joka tähtää mediakasvatuksellisen työpajan rakentamiseen, sekä taustoittavista blogeista, joissa pureudutaan hankkeen aikana esille tulleisiin kysymyksiin. Tekstit on alun perin julkaistu Tekniikan museon blogissa vuoden 2017 aikana.

Toimintamalli tarjoaa yhdenlaisen rungon mediakasvatukseen nuorten parissa. Työpajan kehittämisessä käytettiin asiakaslähtöisen palvelumuotoilun menetelmiä, ja jokainen työpaja oli pitkälti ainutlaatuisten vuorovaikutustilanteiden tuotos. Työpaja

muokkautuukin vahvasti tekijöidensä ja osallistujien näköiseksi, sillä osallistujat ja jaettu asiantuntemus ovat siinä keskeisessä osassa. Keskustelun teemat tulevat luontevasti osallistujilta ja jokainen työpaja on siten erilainen. Toimintamalli onkin tarkoitettu sovellettavaksi – ottakaa rohkeasti opiksi ja omaksi!

Jaetun asiantuntemuksen rinnalle kantavaksi teemaksi nousi yhdessä tekeminen ja oppiminen. Nuoret ovat nykypäivänä taitavia medialaitteiden käyttäjiä,

mutta heiltä puuttuu perspektiiviä ja taitoa tulkita ja arvioida erilaisia sisältöjä sekä asettaa ne kontekstiinsa. Kasvattajan vastuulla on tuoda kriittisen medialukutaidon eväitä keskusteluun sekä avata nuorelle sisältöjä tämän omalla kielellä. Nuoren mediakasvataminen saattaa olla haastavaa, jos ei koe itseään median tai mediakasvatuksen asiantuntijaksi. Tietoperustan täytyy olla kunnossa, jotta nuorta osaa ohjata kohti turvallista ja tasapainoista mediasuhdetta. Kaikkea sosiaalisesta mediasta, tekijänoikeuksista, internetistä tai

sovelluksista ei voi eikä tarvitse tietää – tärkeintä on nuoren kohtaaminen, taito kuunnella, valmius ottaa selvää asioista yhdessä nuoren kanssa ja sisukkuus palata keskustelun aiheisiin tarpeen vaatiessa.

**KUUNTELE JA
KESKUSTELE!**

**OTA SELVÄÄ
ASIOISTA YHDESSÄ
NUOREN KANSSA!
KERTAA
TARVITTAESSA!**

Outi Putkonen

Tekniikan museo

Mediatarinat jakoon! -projektikoordinaattori

KANNATTAAKO
KAIKKEA JAKAA?

Entä
tekijän-
oikeudet?

Onko
MIELIPIIDE
sama asia kuin
FAKTA?

Kannattaako jakaa
eteenpäin sellaista
sisältöä, jonka alku-
perää ei tiedä?

Voiko netissä
toimia oikeasti
anonyyminä?

MIKSI?

Mikä on
LUOTETTAVA
tietolähde?

MIKSI KUVIA
MANIPULOIDAAN?

SISÄLLYS

8 MEDIATARINAT JAKOON

– Nuorten mediakulttuuria tallentamassa ja tukemassa

8 Nykydokumentointi ja museotoiminta

8 Hankkeen teemat

10 Kohderyhmät

11 BLOGI: Nuorten mediakulttuuri

13 TYÖPAJAN KÄYTTÄJÄLÄHTÖINEN SUUNNITTELU

13 Teeman valinnasta toteutukseen

15 Laitteet

16 Kuvaus- ja julkaisuluvat

18 BLOGI: Kadonnutta ikärajaa etsimässä

21 MEDIATARINAT JAKOON! -työpajan käsikirjoitus

21 Välineet

22 Valmistelut

23 Työpajaosuus

23 Reflektointi

25 BLOGI: Aurasma työpajassa

27 MEDIATUOTOSTEN HYÖDYNTÄMINEN MUSEOTYÖSSÄ

27 Työpajassa tuotettuja videoita on mahdollista hyödyntää myös museon sisältötyössä.

27 Videot näyttelyssä

27 Yhteisöpalvelujen sisällöntuotanto

27 Nykydokumentointi

28 BLOGI: Anonyymisti ja läpällä

30 LOPUKSI

31 LIITE: Videokuva-aineiston käyttö- ja arkistointilupa

32 Suostumus

Mediatarinat JAKOON

NUORTEN MEDIAKULTTUURIA TALLENTAMASSA JA TUKESSA

SYKSYLLÄ 2016 Tekniikan museossa käynnistettiin Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama *Mediatarinat jakoon!* -hanke. Hankkeen mediakasvatukselliset painopisteet olivat nuorten kriittisen media- ja monilukutaidon kehittämisessä sekä tasapainoisen ja turvallisen mediasuhteen tukemisessa. Tavoitteena oli tuottaa yhdessä yläkoululaisten kanssa nuorten arkeen ja mediakulttuuriin perustuva työpajamalli ja antaa eväitä yhteisöpalvelujen maailmaan opettelemalla sisältöjen ja kamiseen liittyviä hyviä käytäntöjä.

Asiantuntijoina hankkeessa toimivat Suomen museoliitto, Kehittämiskeskus Opinkirjo sekä Mediakasvatusseura ry.

NYKYDOKUMENTOINTI JA MUSEOTOIMINTA

Museoympäristössä keskiössä ovat museoesineet ja niiden tarinat. Useimmiten näyttely on museoammattilaisten suunnittelema kokonaisuus, joka kertoo valittua tarinaa valitusta näkökulmasta. *Mediatarinat jakoon!* -hankkeen tavoitteena oli haastaa nuoret osallistumaan näyttelykokonaisuuden luomiseen ja tuoda esille nuorten mediataitoja ja asiantuntijuutta. Työpajassa nuoret tuottivat tablettitietokoneiden avulla videosisältöjä liittyen *Etäunelmia -Yhteys yli ajan ja paikan* -näyttelyyn. Näyttelyn on esillä Tekniikan museossa ja kertoo ajan ja paikan ylittämisen historiasta sähköisten viestintävälineiden avulla. Näyttelyssä tutustutaan viestintätekniikan keksintöihin ja niiden

taustalla olevaan unelmaan paikasta ja ajasta riippumattomasta yhteydenpidosta

Työpajoissa kuvatut videot kertovat nykynuorten suhteesta mediaan ja niillä on siksi museolle myös nykydokumentoinnillinen merkitys. Pilottityöpajoissa kuvatut mediatarinat tallennetiinkin soveltuvilta osin osaksi museon kokoelmia.

HANKKEEN TEEMAT

Hankkeen kantavat teemat ovat jaettu asiantuntijuus, viestintäkulttuurin muutos sekä nuorten arki. Hankkeessa tuotetun työpajan tavoitteena on dialogin kautta tehdä museon sisältöjä nuorille merkityksellisiksi. Nuoret tuovat työpajaan oman asiantuntijuutensa ja kokemuksensa. Kasvattajat puolestaan tuovat toimintaan oman ammattitaitonsa. Esimerkiksi museotyöntekijä tuo työpajaan taide- tai kulttuuriperintökasvatuksen näkökulman mediakasvatuksen lisäksi.

Jaetun asiantuntijuuden kautta nuoret vaikuttavat omalta osaltaan työpajan kulkuun ja työpajan muotoutuminen on myös heidän vastuullaan. Aikuisella on vastuu mediakasvatuksellisen kokonaisuuden onnistumisesta: medialukutaidon peruselementtien avaamisesta, uusista näkökulmista ja keskusteluun haastamisesta. Asiantuntijaroolin ottaessaan nuori taas joutuu miettimään ja perustelemaan omaa näkökulmaansa ja vahvistaa samalla omaa osaamistaan ja itsevarmuuttaan.

Millainen on
nuoren suhde
viestintäteknologiaan?

ENTÄ
JULKISUUTEEN?

Miten nuoret
viestivät?

Mikä mediassa
askarruttaa?

KOHDERYHMÄT

Toimintamalli on suunnattu museoiden yleisötyöntekijöille, mediakasvattajille, opettajille sekä nuorisotyön ammattilaisille (esim. kaupunkien ja kuntien liikunta- ja kulttuuritoimi, kirkon nuorisotyö). Työpaja on suunnattu yläkouluikäisille, noin 13–15-vuotiaille nuorille. Toimintamallia voi soveltaa myös

YLLÄ: Nuoria kuvaamassa Q&A-videota pilottityöpajassa.

muiden kohderyhmien kanssa työskentelyyn, kunhan muistaa valita teemat kohderyhmien taitojen ja kehitystason mukaisesti.

BLOGI:

Nuorten mediakulttuuri

Alkuperäinen teksti on julkaistu Tekniikan museon blogissa 21.2.2017 otsikolla Nykydokumentointia ja mediakasvatusta mediataitoviikolla. Tekstiä on hieman muokattu toimintamallia varten.

NUORET KULUTTAVAT mediaa monipuolisesti. He kuuntelevat radiota ja musiikkia, lukevat kirjoja, katsovat videoita ja elokuvia sekä hakevat tietoa erilaisista lähteistä. Nykypäivänä nuorten mediakulttuuria leimaa kuitenkin ensisijaisesti verkottuneisuus, mikä nähdään selvästi Tilastokeskuksen kokoamista tiedoista.

VUONNA 2015 16–24 -VUOTIAISTA NUORISTA...¹

98 % katsoi videoita internetin videopalveluista (YouTube, Vimeo).

97 % käytti internetiä päivittäin tai lähes päivittäin.

95 % käytti pikaviestipalveluja älypuhelimella.

95 % käytti matkapuhelinta langattomaan internet-yhteyteen kodin tai työpaikan ulkopuolella viimeisen 3kk aikana.

94 % luki verkkolehtiä tai televisiokanavien internetsivuja.

93 % seurasi yhteisöpalveluja (esim. Facebook).

92 % oli pelannut pelejä, katsellut kuvia tai videoita tai kuunnellut musiikkia viimeisen 3 kuukauden aikana matkapuhelimella.

91 % etsi tietoa wikipedioista tai vastaavista verkkotietosanakirjoista.

90 % käytti internetiä tavaroita tai palveluita koskevaan tiedon etsintään.

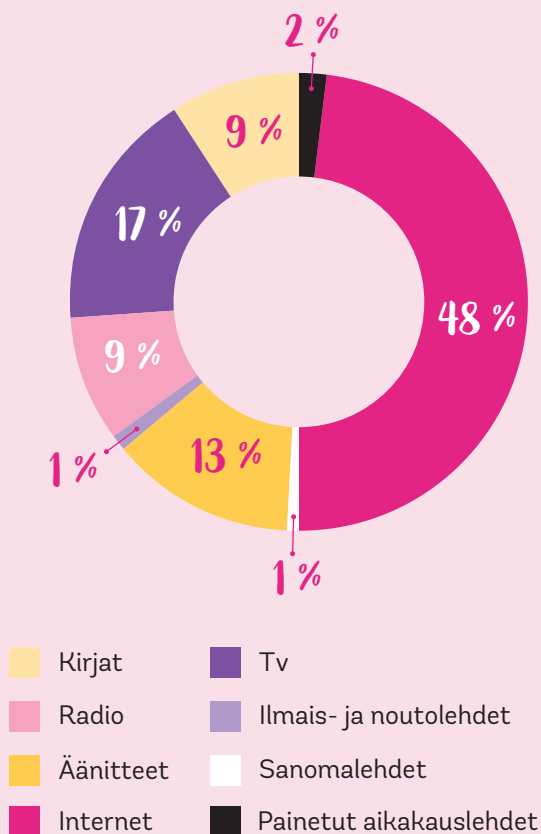
84 % käytti internetiä musiikin kuuntelu tai lataamiseen tietokoneelle tai muulle laitteelle.

83 % kirjoitti viestejä internetiin (keskustelupalstat, yhteisöpalvelut).

¹ Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö [verkkajulkaisu]. ISSN=2341-8699. 13 2015. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu:14.6.2017. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/sutivi/2015/13/sutivi_2015_13_2016-12-14_tie_001_fi.html

JOUKKOVIESTIMIEN KULUTUSOSUUDET 2010–2015

15–24 -vuotiaat nuoret²

TILASTOKESKUKSEN AINEISTO käsittelee 15–24 -vuotiaita nuoria. Trendi on kuitenkin vahva myös yläkoululaisten, 13–15 -vuotiaiden keskuudessa. *Mediatarinat jakoon!* -hankkeeseen osallistui kuusi yläkoululaista pilottiryhmää. Heidän kanssaan käydyt keskustelut sekä heiltä kerätty aineisto osoittivat selkeästi, että verkko ja verkkomediat ovat osa nuorten arkea, ja niiden käyttöön ja kulutukseen opitaan jo alakouluiässä. Nuorten viestintä tapahtuu pääasiassa netissä erilaisten vies-

tintäsovellusten avulla sekä perinteisesti soittamalla. Tällä hetkellä pinnalla ovat Snapchat ja WhatsApp. Eri sovellukset ovat eri foorumeja, joissa viestinnän tapa, muoto ja sisältö vaihtelevat, mutta niissä usein viestitellään samojen ihmisten kanssa.

Hankkeessa kävi ilmi, että sosiaalinen media on nuorten omaa tilaa, jota he haluavat kontrolloida. Kaikkea ei suinkaan jaeta julkisesti. Jaettavalle sisällölle on selkeät laatuvaatimukset – niin sisällön kuin teknisen laadun suhteen. Kun nuorilta kysyttiin, ovatko he tarkkoja sisällöstä, joita heistä jaetaan, yli 80 % vastasi kyllä. Sisältöä, joka ei vastaa tai tue nuoren omaa identiteettiä, ei jaeta sosiaalisessa mediassa henkilökohtaisilla tileillä. Toisaalta nuoret eivät vastusta sisällön jakamista muilla kanavilla, kunhan he itse eivät ole jakamistilanteessa läsnä eikä sisältö näy heidän käyttäjätileillään.

Nuorten mediakulttuuriin liittyy vahvasti julkisuuden käsite. Piloteissa kävi ilmi, että nuoret eivät välttämättä mieti mediakäyttämistään yksityisyyden käsitteen kautta vaan peilaavat sitä nimenomaan julkisuuteen. Videomateriaalissa kysymykset yksityisyydestä sivuutettiin yksisanaisilla vastauksilla, mutta julkisuuteen liittyvissä kysymyksissä käsiteltiin rajatun näkyvyyden teemoja ja jopa kiusaamista. Oma sisältöä jaetaan pääasiassa kavereille ja rajausta saattaa olla hyvinkin tiukka tilanteen mukaan.

Nuoret ovat käyttäjänäkökulmasta sosiaalisen median asiantuntijoita. Tämä ei kuitenkaan ole koko totuus. Nuorten mediakulttuuri ei ole homogeenista: osa vierastaa sosiaalisen median käyttöä tai käyttää sovelluksia, joissa esiinnyttään käyttäjänimellä. Kun nuorilta kysyttiin, esiintyvätkö he videolla mieluiten omalla nimellään, 64 % vastasi kyllä. Kun nuorilta kysyttiin, esiintyvätkö he videolla mieluiten rooli-hahmolla, 58 % vastasi kyllä. Tämä antaa viitteitä siitä, että suhtautuminen on tilannekohtaista.

Nuorten mediakulttuuri on eriytynyttä ja käyttäjätottumuksia ohjaavat osin kavereiden kuluttottumukset. Tämä tuli ilmi myös videoissa. Yleensä käytetään niitä sovelluksia, joita kaveritkin käyttävät. Uusia sovelluksia otetaan käyttöön vain, jos niistä saadaan selkeää hyötyä verrattuna vanhaan.

² Suomen virallinen tilasto (SVT): Joukkoviestintä [verkkokäyttö]. ISSN=2323-6329. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu: 27.6.2017. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/jvie/index.html>

TYÖPAJAN käyttäjälähtöinen suunnittelu

KOSKA TYÖPAJA RAKENTUU jaetulle asiantuntijuudelle, osallistujan rooli korostuu. Jotta työpaja sujuisi mahdollisimman hyvin, on palvelun muotoilussa huomioitava osallistujan näkökulma ja kehitettävä sitä käyttäjälähtöisellä otteella.

TEEMAN VALINNASTA TOTEUTUKSEEN

Kuva/prosessikaavio:

- 1. Määrittely: mitä, miksi, kenelle ja miten?**
 - 1.1 Pohjana näyttely ja yleisötyön asiantuntemus
 - 1.2 Palvelun nykydokumentaariset tavoitteet
- 2. Asiakslähtöisyys ja asiakasymmärrys**
 - 2.1 Mitä nuori hyötyy, mikä häntä kiinnostaa? Mitä nuori arvostaa? Miksi hän osallistuisi palveluun?
- 3. Käsikirjoitus: ideointi ja konseptointi**
- 4. Toteutus**
- 5. Arvioi ja kehitä – jatkuvasti**

Museon yleisötyön perusta on kokoelmissa ja näyttelyissä. Näyttelyistä työpajan teemaksi on hyvä valita aiheita, jotka ovat oman ammattitaidon ytimessä, mutta puhuttelevat myös kohderyhmää. Teema valitessa voi miettiä vastauksia vaikkapa seuraaviin kysymyksiin:

- Mikä nuorta kiinnostaa näyttelyssä? Miksi?
- Mitkä näyttelyn teemat liittyvät nuoren arkeen?
- Mitä sanottavaa nuorella on näyttelyn teemasta? Puhutteleeko se häntä?

Mediatarinat jakoon! -hankkeessa kohderyhmäksi valikoituivat yläkouluikäiset nuoret. Syynä olivat museon omat tarpeet kehittää palvelu yläkoululaisille uuteen *Etäunelmia – Yhteys yli ajan ja paikan* -näyttelyyn sekä tarve vastata uuden perusopetuksen opetussuunnitelman asettamiin tavoitteisiin. Yläkoululaisille lähdettiin määrätietoisesti kehittämään mediakasvatuksellista palvelua liittyen viestinnän teemaan. Nuorilta kerättiin kysymyksiä heidän viestintänsä arjesta ennakkotehtävien avulla. He kirjasivat ylös muun muassa seuraavia kysymyksiä työpajaa varten:

- Miltä tuntuu, kun julkaiset jotain uutta? Kysytkö lupaa muilta ennen kuin julkaiset?
- Olisivatko ihmiset sosiaalisempia, jos kännyköitä ei olisi? Miksi ihmiset haluavat jakaa elämäänsä sosiaalisessa mediassa?
- Mikä on sopiva ruutuaika? Onko sähköinen opiskelu parempaa kuin perinteinen lukeminen?
- Minkälainen yhteiskunta olisi ilman sosiaalista mediaa? Ajautuuko ulkopuoliseksi ilman sosiaalista mediaa? Mitä seurauksia voi olla, jos jakaa liikaa yksityisiä asioita netissä?
- Kuinka monta tuntia päivässä käytät puhelinta? Vaihteleeko aika viikonlopun ja arjen välillä?
- Onko oikein, että somepalvelut saavat käyttää tietojasi? Miksi heillä on siihen oikeus?

Mikä nuorta
kiinnostaa
näyttelyssä?

Miksi?

Mitkä näyttelyn teemat
liittyvät nuoren arkeen?

Mitä sanottavaa nuorella
on näyttelyn teemasta?
Puhuttelee se häntä?

Apuna voidaan käyttää myös tutkimusta, haastatte-
luja tai vaikkapa palvelumuotoilusta tuttuja käyttä-
jäpersoonia. Kun palvelun kohderyhmästä on saatu
muodostettua kuva, voidaan siirtyä käsikirjoituksen
laatimiseen.

JOS PALVELUMUOTOILU on uusi asia, ei hä-
tää! Vinkkejä ja eväitä asiakaslähtöiseen
kehittämiseen löydät esimerkiksi Suomen
käsityön museon ja **Juha Ruuskan** julkaisusta
Muotoillaan elämyksiä ja palveluita.

[http://www.craftmuseum.fi/esitteet/
Juha_Ruuska%20Muotoillaan_palveluja_ja_elamysia.
pdf](http://www.craftmuseum.fi/esitteet/Juha_Ruuska%20Muotoillaan_palveluja_ja_elamysia.pdf)

LAITTEET

Työpajassa kuvataan video. Videot katsotaan yhdessä
pajan lopuksi.

Toteutukseen tarvitaan:

- medialaite
- kamera-sovellus
- sovellus tiedonsiirtoon (esim. Dropbox)
- langaton verkko
- mahdollisia lisälaitteita (tripodi, mikrofoni)

Sisältöjen tarkasteluun tarvitaan:

- tietokone
- videotykki
- äänentoistolaitteet
- internet-selain

Seuraavassa on muutamia huomioita työvälineistä
käyttäjälähtöisen suunnittelun näkökulmasta.

Medialaitteet

Työpajan voi suunnitella siten, että nuoret käyttä-
vät omia laitteitaan tai lainalaitteita. Molemmissa
tavoissa on omat vahvuutensa ja heikkoutensa.
Useimmiten museoilla on käytössä tablettitietoko-

neita, kun taas yläkoululaiselle luonteva medialaite
on älypuhelin. Piloteissa tuli ilmi, että nuoret arvos-
tavat heille tuttuun sovellusten käyttöä työpajassa,
mutta kaikki eivät halunneet käyttää omia laittei-
taan. Hajonta oli ryhmäkohtaista, ja siihen vaikutti
myös koulujen oma laitekulttuuri. Oppilaat saattoi-
vat suhtautua varauksella omien laitteiden käyttöön
rajallisen muistin, akun keston tai nettiajan takia.
Opettajat saattavat taas haluta pitää vierailun val-
mistelut mahdollisimman yksinkertaisena. Pilotti-
ryhmät saivat valita käyttävätkö he omia laitteitaan
vai lainalaitteita.

Omat laitteet

PLUSSAT

- Väline on tuttu nuorelle. Hän on oman laitteensa
asiantuntija ja käyttö on luontevaa ja sujuvaa
- Laatu vastaa nuoren odotuksia.

MIINUKSET

- Kaikilla ei ole laitteita tai nuoret eivät halua käyt-
tää omia laitteitaan työpajassa.
- Oma laite saattaa toimia työvälineen sijasta häiriö-
tekijänä. Puhelimella saatetaan pelata tai levittää
palvelun kanaville asiattomia sisältöjä.
- Työpajassa tarvittavien sovellusten asennus etu-
käteen saattaa unohtua.
- Omilla laitteilla tuotetun materiaalin laatu vaih-
telee laitteen mukaan.

Lainalaitteet

PLUSSAT

- Osallistujilla on samanlaiset laitteet.
- Tarvittavat sovellukset voidaan asentaa laitteisiin
etukäteen.
- Laitteeseen voidaan valita vain työpajassa tarvitta-
vat ohjelmat, joten häiriötekijöitä voidaan rajata.

MIINUKSET

- Laite on nuorelle vieras eikä sen käyttäminen ole
luontevaa. Tämä näkyy usein lopputuloksessa.
- Laitekannan ylläpitäminen on kallista ja tekninen
kehitys nopeaa.
- Laitteiden muistin tyhjentäminen ja laitteiden
huoltaminen lisäävät jälkitöitä.

Tiedonsiirto

- Langaton verkkoyhteys
- Dropbox
- WhatsApp

Tiedonsiirtoon valitsimme Dropbox-sovelluksen. Se on helppo asentaa laitteisiin ja samalle käyttäjätilille saa näppärästi ladattua sisältöä useammalta laitteelta.

Jos työpaja toteutetaan nuorten omilla laitteilla, on kätevää valita tiedonsiirtoon ja mediatarinoiden jakamiseen sovellus, joka nuorilla on jo käytössä. Tämä vähentää sovellusten asennukseen työpajassa käytettävää aikaa ja helpottaa sujuvaa käyttöä. Tärkeää sovelluksessa on kyky jakaa mediasisältöjä useammalle kerralla ja mahdollisuus katsoa tuotoksia ryhmän kesken videotykin avulla.

Testasimme pajaa nuorten keskuudessa suositulla WhatsApp-yhteisöpalvelulla. Sovellusta käytettiin pilottiryhmien keskuudessa esimerkiksi luokan sisäiseen viestintään. Palvelu mahdollistaa mediasisältöjen jakamisen ryhmän kesken ja WhatsApp Webin kautta sisältöjä voi tarkastella myös tietokoneen ja tykin avulla. Tämä vaatii, että työpajan vetäjällä on käytössään älypuhelin.

WhatsAppissakin oli omat haasteensa:

PLUSSAT

- Nuorten käyttämä.
- Sovellus täyttää palvelun vaatimukset.

MIINUKSET

- Ikäraja on 16-vuotta.
- Suunniteltu vain puhelimille, ei tableteille.
- Keskusteluryhmän muodostaminen on vaikeaa, sillä sovellus perustuu puhelinnumeroille. Keskusteluryhmä voidaan muodostaa jakamalla puhelinnumero tai keskusteluryhmän linkki. Haasteena on linkin saattaminen ryhmän tietoon. Se voidaan lähettää esimerkiksi ryhmän vetäjän avulla osallistujille ennen palvelua tai QR-koodilla palvelun alussa. Kaikilla ei ole käytössä QR-koodin lukijaa.
- Sovellus lisää riskiä asiattoman sisällön levittämiseksi ja kiusaamiselle.

YHTEISÖPALVELUJEN KÄYTTÖ ei ole täysin ongelmatonta. Suurimpana haasteena on, että sovelluksia tulee jatkuvasti markkinoille ja vaihtuvuus on suurta. Juuri tällä hetkellä nuorten suosima sovellus ei välttämättä sovellu palveluun. Tämä saattaa tarkoittaa muutoksia myös käsikirjoitukseen.

Lisälaitteet

- Mikrofonit
- Kuvausjalustat

Lisälaitteiden käyttö työpajassa on suositeltavaa videoiden laadun takia. Lisälaitteisiin kannattaa panostaa, jos nuorten tuottamia sisältöjä tallennetaan kokoelmiin, jaetaan yhteisöpalveluissa tai suunnitellaan lisättäväksi näyttelyyn vaikkapa lisätyn todellisuuden avulla.

Tablettitietokoneita käytettäessä kuvausjalustat ovat toivottuja lisälaitteita. Syynä tähän on, että nuorille tutumpi väline arjessa on älypuhelin. Alustan avulla nuoret voivat keskittyä videon sisältöön, ja unohtaa kameran kanssa säätämisen. Kuvasta tulee selkeämpää, kun kamera ei heilu ja on hyvin asemoitu.

Mikrofonit parantavat äänenlaatua. Vaikka älylaitteiden sisäiset mikrofonit kehittyvät jatkuvasti, ne eivät vielä päihitä tarkoitukseen suunniteltuja lisälaitteita. Mobiililaitteisiin kiinnitettäviä mikrofoneja saa edullisesti ja parannus äänen laatuun on merkittävä.

KUVAUS- JA JULKAISULUVAT

Kuvaus- ja julkaisuluvat ovat olennainen osa työpajaa, sillä niissä sovitaan laissa määritellyistä oikeuksista kuten tekijänoikeuksista ja oikeudesta yksityisyyteen. Luvat on hyvä toimittaa osallistujille etukäteen, jotta heillä on aikaa perehtyä niihin sekä tarvittaessa pyytää huoltajan allekirjoitus. Mikäli kuvauslupa unohtuu kotiin palveluun tullessa, voi sen toimittaa jälkikäteen sähköisesti tai postitse. Erityistä huomiota tulee palvelussa kiinnittää lupien ja tallenteiden kohdentamiseen ja siihen, että tallenteita käytetään vain sovitulla tavalla.

Mikäli kuvauslupaa ei anneta, se ei ole este osallistumiselle. Yleensä kuvauskielto ei ole absoluuttinen, vaan koskee tallenteen jakamista ja sen käyttöä esimerkiksi markkinoinnissa. Mikäli lupaa ei anneta tallentamiseen, tulee tallenne poistaa heti palvelun lopuksi. Henkilöt, jotka eivät lupaa anna, voidaan merkitä vaikkapa rintamerkkien avulla ja ryhmät ja roolit voidaan jakaa kuvausluvut huomioiden. Usealle kuvaamisesta kieltäytyvälle kynnys on nimenomaan näkyminen videolla. Äänen kuuluminen ja käyttäminen tallenteessa sopii useimmiten ujommallekin. Tällöin video voidaan toteuttaa esimerkiksi kuvaamalla miljöötä (vaikkapa näyttelyä) ja puhumalla kameran takana. Tunnistettavuutta voidaan kiertää myös filtreillä ja tarroilla.

Kuvausluvista on huomioitava muun muassa seuraavat asiat

1. **TEKIJÄNOIKEUDET OVAT OPPILAILLA.** Tuotosten käyttöön on pyydettävä lupa niiden tekijöiltä. Tallentamisessa, yhteisöpalveluissa jakamiseen sekä yleiseen käyttöön esimerkiksi museon yleisötyössä on pyydettävä erikseen lupa.

- Mikäli videossa käytetään esimerkiksi kuvia tai musiikkia, on tarkistettava myös näiden käyttöoikeudet.

 SOSIAALISEN MEDIAN ja yhteisöpalvelujen kohdalla on hyvä suosia uudelleen jakamista eri kanavilla. Tekijä voi itse ladata tuotoksen palveluun ja sitä voidaan uudelleen jakaa eteenpäin. Näin tekijä itse voi päättää tuotoksen jakamisesta ja poistaa sen halutessaan helposti!

2. **SANANVAPAAUS ON KAIKILLA.** Julkisella paikalla saa pääsääntöisesti kuvata. Kuvaaminen ei kuitenkaan tarkoita samaa asiaa kuin materiaalin julkaisu. Jokaisella ihmisellä on oikeus yksityisyyteen sekä oman kunnian säilyttämiseen. Myös kuvattavilta on pyydettävä lupa.

3. **VUODEN 2018 ALUSSA** astuu voimaan uusi tietosuoja-asetus. Tietosuoja-asetus edellyttää läpinäkyvää informaatiota henkilötietojen käsittelyssä, käyttötarkoitussidonnaisuutta, oikeutta saada itseään koskevat tiedot käsiinsä sekä oikeutta virheiden oikaisuun.³ Henkilötietoihin luetaan myös media-tallenteet, joista henkilöt ovat selkeästi tunnistettavissa. Asetuksessa korostuu etenkin nuoren oikeus kadota eli peruuttaa lupa mielen muuttuessa. Vuoden 2018 alussa edellytetään lupaan sisältyvän myös selkeä ohje siitä, miten luvan voi perua ja tietosuojavastaavan yhteystietoja. Tietosuojavastaava auttaa henkilötietojen käsittelyyn liittyvissä kysymyksissä.

 OIKEUTTA UNOHTAMISEEN ei kuitenkaan sovelleta, jos henkilötietojen käsittely on tarpeen yleisen edun mukaisia arkistointitarkoituksia taikka tieteellisiä tai historiallisia tutkimustarkoituksia tai tilastollisia tarkoituksia varten.⁴

Mikäli video tehdään yhteistyössä kaupallisen toimijan kanssa, on tästä hyvän tavan mukaista kertoa erikseen.

Esimerkkinä hankkeessa käytetty kuvaus- ja tallennuslupa (Kts. Liite 1).

³ Miten valmistautua EU:n tietosuoja-asetukseen? Selvityksiä ja ohjeita. Oikeusministeriön julkaisu 4/2017. ISBN: 978-952-259-558-4. Helsinki: Oikeusministeriö. Viitattu: 5.7.2017. Saantitapa: http://www.tietosuoja.fi/material/attachments/tietosuojavaltuutettu/tietosuojavaltuutetuntoimisto/oppaat/1Em8rT7IF/Miten_valmistautua_EU_n_tietosuoja-asetukseen.pdf

⁴ Tietosuoja-asetus 27.4.2016/679, artikla 17. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/679, annettu 27 päivänä huhtikuuta 2016, luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (yleinen tietosuoja-asetus). Euroopan Unionin virallinen lehti 4.5.2016. Viitattu 5.7.2017. Saantitapa: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679&from=FI>

BLOGI: Kadonnutta ikärajaa etsimässä

– POHDINTAA TEININ MEDIALUKUTAIDOSTA

Alkuperäinen teksti on julkaistu Tekniikan museon blogissa 30.8.2017.
Tekstiä on hieman muokattu toimintamallia varten.

TEINI-IÄN VOI TIIVISTÄÄ yhdellä sanalla – kypsyminen. Se tarkoittaa mahdollisuutta kasvaa ihmisenä, kokeilla rajojaan ja itsenäistyä. Se tarkoittaa myös uuden oppimista. Kasvaminen saattaa olla välillä kivuliasta ja oppirahaa saatetaan maksaa muodossa jos toisessa – etenkin näin digitaalisena aikana. Nuoruuteen kuuluu myös ryhmäpaine.

Rajojen kokeilu ja ryhmäpaine saattavat johtaa tilanteisiin, joissa tilannetaju pettää, ja ylilyöntejä ja noloja tilanteita sattuu. Minkä takia esimerkiksi alaston Duudson Helsingin keskustassa on kyseenalainen asia, mutta Spencer Tunickin taidetempaus, jossa kuvattavaksi tulee satoja alastomia ihmisiä Tuomiokirkolle, on taidetta?

Rajanveto ei aina ole aikuisellekaan helppoa. Ke-väällä 2017 mediassa on ruodittu poliisien rasistista Facebook-ryhmää ja Sisäpiiri 2.0 -tapausta. Syksyllä 2016 bussien kyljessä komeili Laidun Hereford -lihatilan mainoskampanja, jossa mainostettiin tilan tuotteita sloganilla “Parempaa lihaa kuin Tinderissä”. Poliisi on sittemmin luvannut panostaa sosiaalisen median käyttökoulutukseen. Lihatiila hyllytti kampanjan saatuaan huomautuksen Mainonnan eettiseltä neuvostolta. Keskustelu Sisäpiiri 2.0 -ryhmän ympärillä jatkuu edelleen.

Soveliaan ja asiallisen käytöksen määritelmät ovat kulttuuri- ja tilannesidonnoisia. Hyvänä esimerkkinä vaikkapa suomalainen sekasaunakulttuuri, Abban

Sä käyttäydyt
todella
lapsellisesti.

Entä sitten?

Mä olen teini. Mulla on
vielä aikaa kypsyä.

esiintymisasut tai Met-gaalan pukuloisto. Kulttuuriyhteisön säännöt, normit ja tabut opitaan pikkuhiljaa yksilön kasvaessa aikuiseksi. Teini-ikä on juuri se itsenäistymisen vaihe, jolloin koetellaan niin omia kuin yhteisönkin rajoja. Tilannetaju kehittyy kokemuksen kautta.

Kokemuksen karttuessa ja yksilön kypsyessä nuori oppii tarkastelemaan erilaisia ilmiöitä ja asettamaan ne oikeaan kontekstiin sekä suhtautumaan niihin kriittisesti. Tämä ei kuitenkaan tapahdu käden käänteessä. Tämän takia olemassa ovat mm. ikäraajat ja ikärajasuositukset, jotka tukevat nuoren kehitystä ja kasvamista aikuiseksi sekä kriittiseksi median kuluttajaksi nuoren omassa tahdissa. Aikuisen on hyvä pitää mielessä nuoren yksilöllinen kehitys sekä tarpeen tullen keskustella mediassa esiintyvistä asiantuntijavaroista sisällöistä.

Kasvattajankin täytyy hyväksyä omat rajansa. Kaikkea ei voi estää ja kaikkeen ei lasta tai nuorta voi valmistaa. Itselleni *Painajainen Elm Streetillä* ei ollut ehkä se paras elokuvavalinta varhaisteininä. Katsottiin se vanhemmilta salaa vuotta vanhemman kaverin syntäreillä ja VHS-kasetti käytiin hakemassa kaverin isoveljen kirjahyllystä. Nukuin ainakin puoli vuotta valot päällä. Parasta, mihin välillä pystyy, on tilanteen jälkihoito.

Ikärajoja noudatetaan jo melko hyvin elokuvien ja pelien kohdalla. Internetissä ikärajojen noudattaminen on kuitenkin vielä hakusessa. Moni vanhempi ei välttämättä edes tiedä, että erilaisissa yhteisöpalveluissa, kuten Snapchatissa, YouTubeissa tai WhatsAppissa, on omille käyttäjätileille suositusikärajat ja käyttösäännöt. Useimmissa suosituissa yhteisöpalveluissa ikäraja on 13 vuotta (esim. YouTube, Facebook, Snapchat), mutta yläkouluikäisten suosiossa olevassa WhatsAppissa ikäraja onkin 16 vuotta. Hankkeessa nousi esille, että lähes poikkeuksetta jokaisella pilottiluokalla oli WhatsApp-sovellus käytössä – jopa koko luokan kesken, vaikka he eivät vielä täytäneet käyttöikänsä asettamaa ikärajasuositusta.

Ollaan siis tilanteessa, jossa käytäntö ei kohtaa teoriaa. Tämä asettaa mediakasvattajan mielenkiintoiseen asemaan. Pitäiskö nuoria ohjata pois kiellettyjen yhteisöpalveluiden ääreltä vai antaa heille parempia eväitä palvelujen käyttöön? Sanoisin, että molempia. Nuorta tuskin saa käyttäytymään toivotulla tavalla suoraan asiaa kieltämällä. Kasvattajan tulisi olla perillä siitä, mitä verkon yhteisöpalveluja nuori käyttää ja tukea hänen kasvuaan ja kehitystään keskustelun avulla. Aiheeseen on myös hyvä

ELOKUVIEN JA PELIEN IKÄRAJOJA määriteltäessä huomioidaan väkivaltainen, seksuaalinen, ahdistava ja päihteiden käyttöä käsittelevä sisältö. Peleissä huomioidaan lisäksi myös syrjintä, uhkapelaaminen, kiroilu sekä verkkopelaamisen mahdollisuus.

palata tarpeen mukaan, sillä asiat muuttuvat nopeasti – etenkin verkossa.

Verkon yhteisöpalvelujen ikärajoissa on huomioitu sisällön kontrolloitavuus. Verkon yhteisöpalveluissa eli sosiaalisessa mediassa pystyy kuratoimaan omaa sisältöään ja määrittelemään, mitä sisältöjä tilaa. Palveluilla on myös moderaattoreita, joille voi ilmoittaa asiattomasta sisällöstä, ja ilmoittaminen on tehty helpoksi. Itse olen Facebookissa ilmoittanut asiattomasta sisällöstä käden käänteessä muutamalla klikkauksella.

WhatsAppin kohdalla tilanne ei kuitenkaan ole yhtä helppo. Tämä heijastuu myös ikärajassa⁵.

- Moderaattorina toimii keskusteluryhmän jäsen, jolla on ryhmän hallintaoikeudet. Vain nämä admin-henkilöt voivat lisätä tai poistaa ryhmän jäseniä tai antaa toisille hallintaoikeuksia.
- Itse voi hallita osallistumistaan erilaisiin keskusteluryhmiin joko jäämällä tai lähtemällä ryhmästä. Vain admin-henkilöt voivat lisätä jäseniä ryhmään. Mikäli osallistuminen tai kutsu keskusteluryhmään herättää kysymyksiä, näistä voi olla yhteydessä vain ryhmän admin-henkilöön.
- Vaikka jonkun käyttäjän olisi estänyt, näkyvät heidän viestinsä edelleen yhteisissä ryhmäkeskusteluissa, ja nämä estetyt käyttäjät saavat edelleen yhteisiin keskusteluryhmiin kirjoitetut viestit.

Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kiusaaminen WhatsAppissa on helppoa ja yleistä, sillä erotuomarina ei toimi mikään erillinen, objektiivinen taho, vaan keskusteluryhmän jäsen, joka saattaa olla asiaan osallinen. Omat mahdollisuudet määrätä, mihin ryhmään kuuluu ja mitä sisältöä vastaanottaa, ovat rajalliset. Kontaktin estäminen voidaan helposti kiertää, sillä keskusteluryhmiä voi luoda lukemattomia määriä ja niihin voidaan lisätä satoja henkilöitä. Lapsuudesta

⁵ WhatsApp, FAQ: Using Group Chat. WhatsApp Support Team. Viitattu 14.6.2017. Saantitapa: <https://faq.whatsapp.com/en/bb10/21073373>

tuttu pilapuheluiden ilmiö on saavuttanut aivan uuden mittakaavan.

Kiusaamisen lisäksi palvelussa on helppo levittää sisältöä, jota nuori ei vielä kykene asettamaan kontekstiin tai tarkastelemaan kriittisesti. Siksi nuoren kanssa olisi hyvä aika ajoin keskustella, mitä sisältöjä esimerkiksi WhatsAppissa keskusteluryhmissä kiertää. Kriittisyys on hyvän medialukutaidon perusta sekä terveen mediasuhteen tärkeä rakennuspalikka.

On selvää, että tällä hetkellä eletään sosiaalisen median murroskautta. Erilaiset yhteisöpalvelut ovat

vielä historian mittakaavassa uusi ilmiö ja hyviä käytäntöjä opetellaan ja kehitetään. Aivan samalla tavalla harjoiteltiin elokuvien ikärajoja 1990-luvulla, kun pääsin teini-ikäisenä ilman huoltajaa K18-elokuvaan. Tänä päivänä en saisi ostettua kassalta edes lippuja kyseiseen pätkään. Ajat ovat muuttuneet ja tiedon ja tietoisuuden kasvaessa tämä kehitys on edessä myös yhteisöpalveluissa.

Outi

Mediatarinat jakoon! –hankekoordinaattori

Mediatarinat JAKOON!

-työpajan käsikirjoitus

KESTO: n. 1h

KOHDERYHMÄ: 7.–9. -luokat, toinen aste,
13–15 -vuotiaat nuoret

IDEA: Tehdään video näyttelyn kohderyhmää
puhuttelevista teemoista kysy ja vastaa -for-
maatilla. Nuoret kertovat ja tulkitsevat.

TILA: Näyttely, työpajatila

VÄLINEET

Tuotanto

- medialaitteet: älypuhelin tai tablettitietokone
- kamerasovellus
- lisälaitteet: mikrofoni, tripodi, sovellus videoiden editointiin

Tiedonsiirto

- langaton verkko
- sovellus, joka avulla voidaan yhdessä tarkastella tuotoksia (esim. DropBox, WhatsApp)

Videoiden katselu

- tietokone
- videotykki
- äänentoistolaitteet
- verkkoselain

Videoiden jatkokäyttö

- yhteisöpalvelut – Instagram, Facebook, YouTube
- lisätty todellisuus: Aurasma

Teemat

- kulttuurin kehitys ja muutos
- henkilökohtainen suhde näyttelyyn ja sen teemoihin
- hyvät tavat ja käytänteet median jakamisessa
- kriittinen medialukutaito

Tavoitteet

- Tehdä näyttelyn teemoja merkityksellisiksi nuorille sekä käsitellä teemoja heidän arkinsa kautta.
- Hahmottaa viestinnän nopeaa muutosta ja harjoitella jakamisen hyviä käytäntöjä.
- Kehittää media- ja monilukutaitoa tuottamalla mediaa ja arvioimalla tuotettuja sisältöjä.

VALMISTELUT

Selvitetään, käytetäänkö omia vai lainalaitteita.

- Mikäli pajassa käytetään omia laitteita, sovitaan tiedostojen siirtoon käytettävästä sovelluksesta (esim. Dropbox tai WhatsApp). Tilanteen mukaan luodaan luokalle oma ryhmä tai kansio valittuun yhteisöpalveluun.
- Muista myös tarkistaa valittujen sovellusten käyttösäännöt – toimitaan sallitun rajoissa (esim. ikärajat, tekijänoikeudet).

Kuvausluvat

- Suostumukset kuvaamiseen, julkaisemiseen sekä tallentamiseen on pyydettävä sekä vanhemmilta että nuorilta.
- Lomakkeen voi lähettää vastaanottajalle sähköisesti.

Mikäli käytetään lainalaitteita, valmistellaan laitteet ennen palvelua.

- sovellukset
 - oikeat tilit
 - tarpeettomat sovellukset (selain, sovelluskaupat) on piilotettu tai lukittu laitteesta
- langaton verkkoyhteys
- akku

Valmisteluille on syytä varata riittävästi aikaa palvelun alkuun – etenkin jos käytetään omia medialaitteita. Kuitenkin on syytä varautua siihen, että joukosta löytyy muutama, joilla ei ole tarvittavia sovelluksia laitteessaan. Kannattaakin varata tarvittavat käyttäjätunnukset ja salasana (langaton verkko, yhteisöpalvelut) helposti saataville, jotta alkuvalmistelut sujuvat jouhevasti. Mikäli käytössä on WhatsApp tai vastaava sovellus, kannattaa myös keskusteluryhmän linkki varata näkyville.

Mikäli käytössä on vain yksi pilvipalvelu tiedostojen jakamiseen, kannattaa työpajalle perustaa oma tili palveluun. Näin tiedostoja on helppo hallita. Pilvipalvelut ovat kuitenkin vain väliaikainen säilytystila ja tiedostot olisi hyvä poistaa sen jälkeen, kun niitä ei enää tarvita.

Johdanto

- näyttelyssä n.15–20 min
- lyhyt johdanto näyttelyn teemaan kohderyhmää puhuttelevalla tavalla
 - Miten teema puhuttelee nuoria? Mitä ajatuksia teema herättää?
 - Miten kohderyhmä tulkitsee näyttelyä ja teemaa?
 - Mikä on kohderyhmän henkilökohtainen suhde teemaan?
 - Mitä nuoret haluaisivat teemasta jakaa tai kertoa? Miksi? Mitä se merkitsee heille?
 - Mikä mietityttää teemassa?

Johdannon tarkoituksena on toimia lämmittelynä sekä antaa nuorille eväitä oman mielipiteen muodostamiseen aiheesta. Keskustelulle on jätettävä tilaa – niin koko ryhmän kesken kuin pienryhmissäkin. Pari- ja ryhmäkeskustelut saattavat olla toimiva ratkaisu etenkin ujojen ryhmien kesken. Nuoria voi myös provosoida ja haastaa. Tavoitteena on antaa heille oma ääni ja rohkeutta sen käyttämiseen.

TYÖPAJAOSUUS

Tehävänanto

Tehdään video kysy ja vastaa -formaattilla. Videossa vastataan nuorten itsensä esittämiin kysymyksiin näyttelyn teemoista ja siitä, mitä ne nuorille merkitsevät. Viitekehyksenä toimivat näyttelykohteet ja nuorten omat kysymykset. Kuvaamiselle kannattaa varata aikaa noin 20 minuuttia.

 KYSYMYKSIÄ VOI KÄYTTÄÄ yllä olevia esimerkkejä tai näitä voi pyytää suoraan nuorilta esimerkiksi ennakkotehtävien avulla tai törmäyttämisen menetelmiä käyttäen. Luovuus usein syntyy dialogissa ja palvelusta voi suunnitella kaksivaiheisen: ensimmäisessä osassa nuoret tutustuvat näyttelyyn ja toisessa pyrkivät selittämään tulkintansa selkeästi toisille. Esiin nousseita kysymyksiä voi sitten käsitellä pajassa.

Kuvataan video!

Nuorille on hyvä antaa myös muutama kuvaamiseen liittyvä yleinen ohje

- 30 s on hyvä videon pituus.
- Jos laitteesta löytyy sovellus editointia varten, sitä saa käyttää. Jos editointimahdollisuutta ei ole, kannattaa miettiä videon eteneminen ja harjoitella muutamaa otteeseen.
- Huomioikaa kuvan- ja äänenlaatu! Muistakaa valaistus!
- Olette asiantuntijoita! Mielipiteenne ja tulkinne on teidän! Voitte hyödyntää näyttelyä haluamallanne tavalla

- Olkaa oma itsenne, oma persoonanne! Tehkää omaa juttua ja pitäkää hauskaa.
- Video saatetaan jakaa internetissä erilaisissa yhteisöpalveluissa – kannattaa siis käyttäytyä edustavasti
- Esitellään itsenne – näin luvat osataan yhdistää oikeisiin sisältöihin!

NIMET VOI KIRJOITTAA paperille ja ottaa siitä kuvaa videon alkuun. Näin sisältö saadaan helposti yhdistettyä lupiin.

Kun pätkät ovat valmiit, ne ladataan yhteisö- tai pilvipalveluun, jota käytetään pajassa tiedonsiirtoon.

REFLEKTOINTI

Lopuksi ryhmien kysymykset ja videot käydään läpi ja keskustellaan niiden herättämistä ajatuksista. Purkuun menee noin 20 minuuttia. Osallistujien iästä riippuen voi painottaa joko jakamisen käytänteisiin liittyviä asioita tai sisällön tulkintaan liittyviä media-kriittisiä kysymyksiä.

Katsotaan videot tietokoneen ja tykin avulla esim. Dropboxin kansioista tai WhatsApp Webin avulla keskusteluryhmästä.

Katsominen herättää tunteita etenkin 7.- ja 8.-luokkalaisten keskuudessa. Keskustelun voi aloittaa luontevasti vaikkapa seuraavilla kysymyksillä:

- Herättikö video tunteita? Miltä tuntui katsoa omaa videota?
- Jakaisitko sosiaalisessa mediassa?
- Missä jakaisit? Miksi? Miksi et?

Koska videot herättävät nuorissa yleensä hyvin vahvan tunnereaktion, on tässä kohtaa hyvä kerrata videoiden jakamisen käytänteitä. Miltä tuntuisi, jos joku jakaisi videon lupaa kysymättä? Miksi on tärkeää kysyä lupa? Onko jakaminen ja kuvaaminen sama asia? Miksi ei? Tunteisiin vetoamalla materiaalin jakamisen vaikutukset konkretisoituvat nuorille.

Jakamisen muistilista

- Sananvapaus on kaikilla. Julkisella paikalla saa pääsääntöisesti kuvata.
- Julkaiseminen ei ole sama asia kuin kuvaaminen. Oikeus kuvata ei tarkoita automaattisesti oikeutta julkaista.
- Kysy lupa kuvissa olevilta ihmisiltä. Heillä on oikeus myös muuttaa mieltään jälkikäteen.
 - Kaikilla on oikeus yksityisyytensä sekä kunniansa säilyttämiseen.
 - Jos käytät jotakin yhteisöpalvelua, tarkista myös sen käyttösäännöt. Sääntöjen vastaisen materiaalin jakaminen saattaa johtaa sisällön poistamiseen.
- Kreditoikaa, kun jaatte.
 - Tekijänoikeus on kuvaajalla. Tekijää päättää teoksen käytöstä.
 - Mikäli kyseessä on video, jossa on esimerkiksi ääniraita, tarkista myös ääniraidan tai muun materiaalin käyttöoikeus.
- Muistakaa läpinäkyvyys!
 - Mikäli teet yhteistyötä brändin kanssa, kerro siitä avoimesti
 - Tehdessäsi yhteistyötä edustat myös yhteistyökumppania – muistakaa sopia reunaehdot

Vanhempien kohderyhmien kohdalla voidaan keskustella myös tuotosten informaatioisällöstä.

- Mitä tietoa videossa oli?
- Onko mielipide sama kuin fakta? Mikä on näiden ero?
- Oliko videossa koko totuus? Mitä jäi uupumaan?
- Kenen tarinaa kerrottiin? Kenelle ja miksi?

KESKUSTELUN TUEKSI voi tarpeen vaatiessa teettää tehtäviä ryhmästä riippuen. Kyllä/ei -kortit laskevat kynnystä kommunikaatioon, ja mediabingo kannustaa nuoria osallistumaan keskusteluun ja ohjaamaan sitä haluamaansa suuntaan.

Tärkein mediakasvatuksen väline on keskustelu. Anna nuorille tilaa ja tarvittaessa haasta heitä keskusteluun, mutta ennen kaikkea kuuntele heitä. Ole kiinnostunut ja esitä tarkentavia kysymyksiä. Kannusta ja rohkaise nuoria osallistumaan. Palvelun lopuksi pyydä osallistujia poistamaan videot medialaitteelta.

BLOGI:

Aurasma Työpajassa

Alkuperäinen teksti on julkaistu Tekniikan museon blogissa 22. 9. 2017.
Tekstiä on hieman muokattu toimintamallia varten.

MINULLA OLI ILO KÄYDÄ pitämässä *Aurasma työpajassa* -koulutus Jyväskylässä keväällä 2017 *Mediakasvatuksen työkalut käyttöön* -projektin vieraana. Hankkeen tavoitteena on mediakasvatuksen käytänteiden kehittäminen Keski-Suomessa, ja se keskittyy taidelähtöisten mediakasvatusmenetelmien esittelemiseen. Mukana hankkeessa ovat Jyväskylän taidemuseo, Live Herring ry ja Keski-Suomen elokuvakeskus.

Koulutus tarjosi minulle tilaisuuden testata videoiden tekemistä taidemuseossa *Mediatarinat jakoon!* -työpajan lähtökohdista. Koulutuksen kantaviksi teemoiksi tulivat teosten tulkinta, videon tuottaminen ja videoiden käyttäminen lisätyn todellisuuden sisältöinä. Työvälineinä pajassa olivat iPadit, iMovie-sovellus, langaton verkko, Aurasma-sovellus sekä medialaitteiden kamerat. Tehtävänä oli toteuttaa pareittain video, jossa tulkittiin teoksia VTS-menetelmästä tuttujen kysymysten avulla:

- Mitä tässä teoksessa on meneillään tai mitä siinä tapahtuu?
- Mitä sellaista näet teoksessa, joka saa sinut sanomaan (...)?
- Mitä teoksesta vielä löytyy?

Lopuksi kiersimme näyttelyn ja katsoimme tuotokset läpi.

Kysymyksiä käsiteltiin kuvan, liikkuvan kuvan ja äänen avulla. Pääosassa oli taide. Videoilla kerrottiin tarinoita, tehtiin intertekstuaalista, kuviin perustuvaa mediataidetta ja mediatuotoksia, jotka heijastivat teoksen tulkintaa ja sen herättämiä tunnetiloja.

*Pääosassa
on taide.*

Taiteilijoiden teoksista koottiin tarinoita järjestämällä niitä jatkumoksi, lisäämällä ääniä ja muokkaamalla teoksista otettuja kuvia suodattimien avulla. Näin saatiin aikaiseksi dramaattisia tarinoita, joihin sisältyi selkeä kaari ja tulkinta. Teoksissa, joihin oli yhdistetty ääntä, tulkinta ja tunnelma saattoivat muuttua täysin omasta ensivaikutelmasta, ja tarjota teokseen täysin uusia näkökulmia.

Pajaan osallistujat tekivät myös intertekstuaalisia mediataideteoksia upottamalla teoksia toisiinsa. Upotetut osat saattoivat olla yksityiskohta- tai peilikuvia samasta teoksesta tai lainattu kokonaan eri teoksista.

Kokeilu oli rohkaiseva, vaikka *Aurasma työpajassa* -koulutus ei keskittynyt täysin samoihin mediakasvatuksen teemoihin kuin *Mediatarinat jakoon!* -hanke. Siinä pystyttiin silti tavoittamaan monia *Mediatarinat jakoon!* -työpajan tavoitteita ja teemoja kuten...

- kulttuurin kehitys ja muutos.
- henkilökohtainen suhde näyttelyyn ja sen teemoihin.
- näyttelyn teemojen merkitys osallistujille ja teemojen käsittely arjen kautta.

- viestinnän nopea muutos ja jakamisen hyvät käytännöt.
- media- ja monilukutaidon kehittäminen tuottamalla mediaa ja arvioimalla tuotettuja sisältöjä.

Koulutuksessa saatiin luotua puitteet mediakasvatukselliselle keskustelulle silmällä pitäen kriittisen medialukutaidon ja hyvän mediaetiketin osaamista. Vastaavassa työpajassa voidaan helposti liittää keskusteluun jakamista, kriittistä medialukutaitoa sekä

tekijäinoikeuksia koskevia kysymyksiä. Lisäksi yleisön tuottamaa tulkitsevaa materiaalia voidaan liittää interaktiiviseksi kerrokseksi näyttelyyn. Koulutus toimi kaiken kaikkiaan hyvänä empiirisenä kokeena siitä, miten *Mediatarinat jakoon!* -työpajamallin kantavia ideoita voidaan soveltaa taidemuseon lähtökohdista.

Outi

Mediatarinat jakoon! –hankekoordinaattori

MEDIATUOTOSTEN hyödyntäminen museotyössä

**TYÖPAJASSA TUOTETTUA VIDEOITA ON MAHDOLLISTA
HYÖDYNTÄÄ MYÖS MUSEON SISÄLTÖTYÖSSÄ.**

VIDEOT NÄYTTELYSSÄ

Mediatarinat jakoon! -työpajan avulla kävijät voidaan haastaa osallistumaan näyttelykokonaisuuden luomiseen ja jättämään näyttelyyn oma kädenjälkensä virtuaalitasolla. Kävijöille annetaan mahdollisuus tuoda esille oma tulkintansa näyttelyn teemasta museoammattilaisten suunnitteleman toteutuksen rinnalle. Näyttelystä voidaan muodostaa näin moniääninen kokonaisuus ja sisältö tulee lähemmäksi kävijöiden arkea.

Videot voidaan liittää osaksi kokonaisuutta esimerkiksi lisätyn todellisuuden avulla. Sisällöt voi ladata vaikkapa Aurasmaan, joka on maksuton lisätyn todellisuuden alusta. Kävijät voivat tarkastella sisältöjä lataamalla sovelluksen ja seuraamalla kanavaa, johon ne on ladattu. Tärkeää asiakkaan kannalta on merkitä lisätyn todellisuuden kohteet näyttelyssä sekä nimeä kanava helposti löydettävällä tavalla - esimerkiksi näyttelyn nimellä. Videoita voidaan jakaa myös sosiaalisessa mediassa tai museon verkkosivuilla.

YHTEISÖPALVELUJEN SISÄLLÖNTUOTANTO

Pajassa tuotettuja videoita voidaan jakaa yhteisöpalveluissa ja sosiaalisessa mediassa esimerkiksi erilaisten tapahtumien yhteydessä. Museokäynti saa lisäarvoa ja museo näkyvyyttä. Sisällön jakamisessa kannattaa noudattaa muutamaa perusperiaatetta:

Tekijät jakavat sisällöt omilla tileillään ja merkitsevät museon julkaisuun joko hashtagilla tai lisäämällä sijainnin

Museo voi uudelleen jakaa alkuperäisen sisällön omalla kanavallaan tai omassa feedissään palvelun käyttöehtojen mukaisesti. Näin tuottaja itse voi päättää sisällön jakamisesta tai poistamisesta ja tekijänoikeuksista ei tule ongelmia.

Hashtag ja sosiaalisen median avainsanat kannattaa saattaa kävijöiden tietoisuuteen, jotta jakaminen on helpompaa

NYKYDOKUMENTOINTI

Työpajoissa tuotettu materiaali kertoo nuorten suhteesta mediaan ja näyttelyn teemaan. Materiaalilla saattaa näin ollen olla museolle myös *nykydokumentoinnillinen* merkitys. Mikäli työpajaa haluaa käyttää nykydokumentoinnin välineenä, kannattaa käsiteltävät kysymykset miettiä osana nykydokumentointiprojektia.

Työpajaa voi käyttää myös nykydokumentointia valmisteltaessa. Sen avulla voidaan hahmottaa, miten nuoret käsittelevät dokumentoitavaa teemaa, millä käsitteillä he siitä puhuvat ja miten he hahmottavat asian.

Mikäli nykydokumentointi kirjoitetaan osaksi palvelua ja mediatarinoita tallennetaan osaksi museon kokoelmia, pitää dokumentointitarve (ja mahdollinen myöhempi käyttö museon näyttely-, palvelu- ja tutkimustoiminnoissa) muistaa myös kuvaus- ja tallennusluvista.

BLOGI:

Anonyymisti ja läpällä

– TROLLAAMINEN MUSEON DIGITAALISISSA PALVELUISSA

Alkuperäinen teksti on julkaistu Tekniikan museon blogissa 5.5.2017.
Tekstiä on hieman originaalista muokattu.

MOBIILIPALVELUT SEKÄ SOSIAALINEN media ovat tulleet museoihin jäädäkseen myös palvelualustoina. Uudet alustat mahdollistavat uudenlaisen vuorovaikutuksen asiakkaiden kanssa – lieveilmiöineen. *Mediatarinat jakoon!* -hankkeessa olemme testanneet yläkouluryhmien kanssa työpajaa, jossa itse tehtyjä videosisältöjä jaetaan ryhmän kesken Dropboxissa tai WhatAppissa. Oli siis vain ajan kysymys, koska kohtaamme sen nuoren, joka jakaa asiatonta ja asiaan kuulumatonta sisältöä läpällä provosointitarkoituksessa.

Tahallista provosoimista ja ärsyttämistä kutsutaan tuttavallisesti trollaamiseksi. Trollin tarkoituksena on nimenomaan ärsyttää ja saada aikaan reaktio palstan tai ryhmän muissa ihmisissä. Trollaamista pitkään harrastaneet ihmiset yleensä varovat vetämästä tilannetta liian pitkälle, jotta illuusio todellisesta mielipiteestä ja tilanteen realiteetista ei järkkäyisi liiaksi. Kun provokaatiotilanne on päällä, haasteita on kaksi:

1. Miten tunnistat trollin – Etenkin jos kyse on nuorten ryhmästä, jossa rajojen hakeminen kuuluu kehitysvaiheeseen?
2. Miten pidät pää kylmänä? Trollit usein tietävät, mistä narusta vetää ja kuinka lujaa. Tilanteessa saattaa tehdä haastavan myös selkeä tahallisuus – ei välttämättä niinkään trollauksen asiasisältö. Nuori tietää varsin hyvin, mitä tekee, ja tavoite on selkeä.

Pakkaa saattaa entisestään sekoittaa provosointitarkoituksessa jaetun materiaalin luonne. Tässä ta-

pauksessa kyseessä oli K18-luokiteltu pornografinen kuvatalenne, jonka netti on tuonut nuorten saataville ja jopa alakoululaisten arkeen. Keskimäärin 30 % 15-vuotiaista nuorista on seksuaalisesti aktiivisia ja yläkouluikäisistä pojista lähes kaikki ovat katsoneet pornoa.

MITEN SIIS TOIMIA TILANTEESSA

1. Pidä pää kylmänä! Älä provosoidu!
2. Aseta rajat.
3. Perustelee, miksi asiattoman sisällön jakaminen ei kannata
4. Ota ruutukaappaus sisällöstä ja pyydä poistamaan asiaton sisältö. Mikäli nuori on haluton, poista se admin-tunnuksilla. Ruutukaappaus kannattaa ottaa esimerkiksi tilanteissa, joissa on syytä epäillä kiusaamista.
5. Pyri dialogiin – keskustelun kautta!
6. Kertaus on opintojen äiti – Asiaan voi olla hyvä palata myöhemminkin.

PERUSTELUISTA

Hyvin todennäköisesti nämä K18-sisällöt ovat netistä ladattuja eikä alkuperäinen lähde, tekijänoikeudet tai kuvauslupaan liittyvät seikat ole selvillä. Tämän tyyppisen materiaalin levittäminen on kuitenkin nuorista usein ok. Kun materiaali mielletään anonyymiksi, sen jakamisesta ei koeta haitalliseksi. Koska

videossa esiintyviä henkilöitä ei tunneta, ja materiaali on peräisin netistä, sisältö on helppo mieltää kulu-tustuotteeksi, joka on tarkoitettu ilmaiseen jakoon.

Teko voi täyttää useammankin rikoksen tunnus-merkit. Ensimmäisinä mieleen tulevat yksityisyyttä loukkaavan tiedon levittäminen sekä kunnianlouk-kaus, mikäli materiaalia levitetään lupaa kysymättä. Sisällöt leviävät esimerkiksi WhatsAppissa nopeasti ryhmästä toiseen, ja kriittinen medialukutaito usein unohtuu kaverin jakaman materiaalin kohdalla. Jois-sakin tapauksissa saattavat täytyä myös salakatselun kriteerit. Elävänä esimerkkinä tulee mieleen Axl Smi-thin tuomio, jossa syytetyn katsottiin syyllistyneen salakatseluun ja yksityisyyden loukkauksia pidettiin vakavina muun muassa sen takia, että videoita jaetiin WhatsAppissa. Sisältöjen jakamiseen saattaa liittyä myös tekijänoikeusrikkomus, mikä saattaa johtaa korvausvaatimukseen. Vahingonkorvausvas-tuu ei tunne ikäraja.

Ikäraja on haastava myös sisällön kannalta. Nuoret tuottavat ja jakavat myös itse K18-mediasisältöjä. Riitaantuneissa pari- tai kaverisuhteissa näitä sisäl-töjä voidaan sitten jakaa kosto- tai kiusaamistarkoi-tuksessa, mahdollisesti myös läpällä. Tahtomattaan saattaa joutua tilanteeseen, jossa ruutuun lävähtää

sukupuolisiveellisyyttä loukkaava nuorta esittävä kuva tai videotallenne. Suomen lain mukaan tässä yhteydessä lapsena pidetään kahdeksatoista vuot-ta nuorempaa henkilöä sekä henkilöä, jonka ikää ei voida selvittää mutta jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksatoista vuotta nuorempi.⁶ Kyseisen materiaalin luvattomasta hallussapidosta ja levittämisestä voidaan tuomita sakkoon tai van-keuteen.

Viimeisenä nuorta kannattaa muistuttaa tietotur- vasta. Netistä löytyy ”kaikkea kivaa ja jännää”, mitä voi omalle medialaitteelleen tallentaa ja sieltä jakaa. On kuitenkin hyvä muistaa, että virukset leviävät tehokkaasti netissä juuri pornografisen materiaalin avulla. Mitä enemmän näitä sisältöjä jaetaan, sitä enemmän virukset leviävät. Viruksesta riippuen va- hingot saattavat olla hyvinkin mittavat.

Suosittelen siis kriittistä medialukutaitoa ja läh-dekritiikkiä sosiaalisessa mediassa myös kavereiden kesken. Anonymismi ja läpällä kuulostaa vaan liian hyvältä ollakseen totta. Se on illuusio, johon on help-po uskoa.

Outi

Mediatarinat jakoon! –hankekoordinaattori

⁶ RL 9.7.2004/650, luku 17, 18 §. Rikoslaki. Julkaisu Oikeusmi-nisteriön Finlex-palvelussa, osiossa Ajantasainen lainsäädäntö [viitattu 5.7.2017]. Saantitapa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/1889/18890039001#L17>

LOPUKSI

TYÖPAJASSA TEHDYT VIDEOT olivat sisällöllisesti onnistuneita – nuoret käsittelivät avoimesti ajankohtaisia viestinnän teemoja kuten kiusaamista, jatkuvaa tavoitettavissa olemista sekä ruutuaikaa. Vastaisuudessa nuorten kanssa voisi paneutua siihen, miten nuoret innostuisivat jakamaan sisältöjä sosiaalisessa mediassa ja näyttelyssä.

Alkuperäisen suunnitelman mukaan videot oli tarkoitus liittää osaksi *Etäunelmia – Yhteys yli ajan ja paikan* -näyttelyä lisätyn todellisuuden avulla sekä jakaa sosiaalisessa mediassa. Tämä kuitenkin jäi hankkeen puitteissa haaveeksi. Yhtenä syynä oli tekniikka. Videoiden teknisessä laadussa oli toivomisen varaa ja museon uusittu Android-laitekanta ei soveltunutkaan lisätyn todellisuuden Aurasma-sovelluksen käyttöön yhtä hyvin kuin ennen käytössä olleet iOS-laitteet. Toisaalta koulutyöhön liittyvien sisältöjen jakaminen ei herättänyt nuorissa innostusta. Palautteen mukaan jakaminen olisi luontevampaa esimerkiksi vapaa-ajan tapahtumassa, johon osallistumisesta nuori itse olisi voinut päättää.

Mediatarinat jakoon! -työpajassa nuorten kanssa käytiin läpi mediasisältöjen jakamista ja siihen liitty-

viä tunnereaktioita. Vahvat tunnereaktiot syntyivät erityisesti oman julkisuuskuvan vastaisten sisältöjen jakamiseen liittyvistä kysymyksistä. Pelkästään videoiden katsominen luokan kesken oli nuorille haastava tilanne. Työpaja konkretisoi nuorille kokemuksen kautta, miltä tuntuisi, jos joku jakaisi mediasisältöjä luvatta.

Viimeisenä on hyvä muistaa, että kasvatustyössä jokainen kohtaaminen ei aina mene käsikirjoituksen mukaan. Kaikki nuoret eivät ole samalla viivalla mediataitojen suhteen. Taitoihin vaikuttavat oma mielenkiinto ja harrastuneisuus sekä erilaisten laitteiden saatavuus. Lasten ja nuorten mediakulttuuri on hyvin eriytynyttä. Haastaviin tilanteisiin kannattaakin suhtautua oppimiskokemuksina. Ne tarjoavat hyviä mahdollisuuksia keskustelulle ja kohtaamiselle. Heittäytykää niihin avoimin mielin!

Outi Putkonen

Mediatarinat jakoon! –hankekoordinaattori

Mediatarinat JAKOON

LIITE: VIDEOKUVA-AINEISTON KÄYTTÖ- JA ARKISTOINTILUPA

TEKNIIKAN MUSEO KÄYNNISTI syksyllä 2016 Mediatarinat jakoon! -hankkeen. Hanke on Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama mediakasvatushanke. Hankkeen tavoitteena on luoda työpajamalli, joka vahvistaa nuorten valmiuksia toimia turvallisesti ja vastuullisesti sisällöntuottajina. Hankkeessa kehitetään työpaja, jonka puitteissa nuoret tuottavat videon. Videossa kuvataan nuoria pohtimassa nykypäivän mediakulttuuria sellaisena kuin nuoret sen näkevät. Videot lisätään Etäunelmia -yhteys yli ajan ja paikan -näyttelyyn omaksi lisätyn todellisuuden kerrokseksi. Sisältöjä jaetaan myös sosiaalisessa mediassa ja tallennetaan soveltuvien osien museon kokoelmiin. Aineistoa hankkeessa kerätään vuoden 2017 aikana.

VIDEOKUVA-AINEISTON MUSEOKÄYTTÖ

Videokuva-aineisto tallennetaan Tekniikan museon kokoelmiin. Museo takaa kuva-aineiston turvallisen säilyttämisen. Tekniikan museolla on aineistoon täysi omistus-, käyttö-, hallinta- ja tekijänoikeus. Tekniikan museolla on tarvittaessa oikeus poistaa aineisto tai osa aineistosta museon kokoelmista. Poistaminen voi tapahtua myös luovuttamalla se toisen museon

kokoelmiin. Aineistoa saatetaan esittää Tekniikan museon noudattaman museoaineistojen saatavuusperiaatteen mukaisesti sen omissa ja yhteistyömuseoiden näyttelyissä, palvelutoiminnoissa, sosiaalisessa mediassa ja julkisissa tietokannoissa, jolloin se on vapaasti museon omassa ja/tai asiakkaiden käytössä. Aineistoa saa käyttää kaupallisessa julkaisutoiminnassa vain Tekniikan museon luvalla sen noudattamien käytäntöjen mukaisesti. Aineiston käyttäjä vastaa aina siitä, että aineistoa ei käytetä kuvissa esiintyviä henkilöitä tai heidän omaisiaan loukkaavassa tai vahingoittavassa tarkoituksessa.

Projektissa kerättyä kuva-aineistoa voidaan käyttää tutkimukseen, sekä osana museon näyttely- ja palvelutoimintoja. Lisätiedot aineiston käytöstä, arkistoinnista sekä tietosuojasta:

Kirsi Ojala

Kokoelmapäällikkö
Tekniikan museo
Viikintie 1
00560 Helsinki
kirsi.ojala@tekniikanmuseum.fi
p. 050 520 8755

SUOSTUMUS

ANNAN LUVAN SIIHEN, että minua koskeva videokuva-aineisto, joka kerätään Mediatariinat jakoon! -hankkeen yhteydessä, saadaan tallentaa Tekniikan museon kokoelmiin, ja sitä voidaan käyttää museon kokoelmien käyttöperiaatteiden mukaisesti.

Minulla on oikeus peruuttaa suostumus koska tahansa, ja poistaa kuva-aineisto ja sitä koskevat tiedot niiltä osin kuin se ei koske yleisen edun mukaisia

arkistointitarkoituksia, tieteellisiä tai historiallisia tutkimustarkoituksia tai tilastollisia tarkoituksia.

Minulla on myös oikeus pyytää pääsy itseäni koskevaan kuva-aineistoon sekä sitä koskeviin tietoihin, sekä oikeus tietojen oikaisemiseen sekä käsittelyn rajoittamiseen niiltä osin kuin se ei koske yleisen edun mukaisia arkistointitarkoituksia, tieteellisiä tai historiallisia tutkimustarkoituksia tai tilastollisia tarkoituksia.

Aika ja paikka

Kuvattavan allekirjoitus

Nimen selvennys

Alle 18 -vuotiaan huoltajan allekirjoitus

Nimen selvennys